

Григорчук Наталія Петрівна,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Сучасний євроінтеграційний курс України спрямовано на демократизацію та гуманізацію національного законодавства. Одним із шляхів до цього є запровадження у кримінальному судочинстві відновних процедур, особливе місце серед яких посідає медіація. Україна перебуває лише на етапі формування моделі відновного правосуддя, однак уже можна з упевненістю констатувати, що необхідність запровадження інституту медіації правники підтримують. Більшість дослідників вважає, що інститут медіації є найперспективнішою формою альтернативного врегулювання кримінально-правових конфліктів [3].

Отже, передумови для запровадження медіації на теренах України є актуальним на етапі сьогоднішнього.

Доцільно виокремити такі умови застосування відновного правосуддя:

1) здійснюється під наглядом судового чи іншого компетентного органу, інституції.

На виконання цієї умови варто надати повноваження суб'єктам, що здійснюють кримінальне провадження щодо ініціювання різних форм відновного правосуддя, загального контролю за їх організацією і проведенням. Сюди можна віднести повноваження не тільки щодо призначення медіації, а також визначення медіатора, затвердження договору про примирення;

2) розглядається як засіб врегулювання конфліктів, що зумовлені вчиненням, насамперед, нетяжких злочинів [2]. Таке положення допускає використання відновного правосуддя при вчиненні злочинів різної тяжкості і заохочує його застосування у випадку вчинення нетяжких злочинів. Реалізувати це положення можна шляхом закріплення на законодавчому рівні певних позитивних наслідків вирішення кримінально-правового конфлікту за допомогою відновного правосуддя, в першу чергу, у випадку вчинення злочинів невеликої тяжкості;

3) реалізується за наявності достатніх доказів для пред'явлення обвинувачення правопорушнику, визнання основних обставин справи сторонами кримінально-правового конфлікту. Оскільки така вимога звернута до обох сторін кримінально-правового конфлікту, то це не може бути питанням винуватості, тому що своєю

вину може визнати тільки особа, що притягується до кримінальної відповідальності. «Основними обставинами»: зі сторони потерпілого - це факт спричинення йому певної шкоди, що завдана злочинцем; зі сторони особи, що притягується до кримінальної відповідальності - це факт «причетності до злочину», під яким розуміється відповідальність за спричинення шкоди потерпілому. У такому контексті можна трактувати обов'язок сторін примирення визнати «основні» обставини кримінальної справи. Можливо, що загальним положенням, яке мають визнавати сторони, виступає подія злочину поза його правовою кваліфікацією, як явище об'єктивної реальності. Відповідно для потерпілого визнати «основні» обставини справи буде означати визнання ним того факту, що подія злочину мала місце і цим злочинцем йому спричинена шкода, яка має бути залагоджена. Цілком можливо, що для потерпілого більше значення матиме можливість взяти участь у виховному впливі на правопорушника шляхом медіації, ніж відшкодування матеріальної шкоди. Для обвинуваченого (підсудного) визнати «основні» обставини справи означатиме визнання ним того, що відбулась подія злочину, факт його «причетності до злочину» і власну готовність взяти на себе відповідальність щодо відшкодування шкоди, завданої потерпілому. Варто обумовити, що у цьому випадку немає на увазі обов'язок визнати вину у вчиненні злочину. Звичайно, явка з повинною чи зізнання обвинуваченого (підсудного) у вчиненні злочину, зафіксоване у протоколі допиту, теж можуть надавати можливість участі у медіації;

4) встановлює, що участь у відновному процесі є добровільною, а його учасники можуть відмовитись від нього на будь-якій його стадії [2]; Добровільність полягає в самостійному прийнятті рішення сторонами щодо участі у такому процесі, можливості вийти з цього процесу на будь-якому етапі. Примусова участь у медіації неприпустима. Ця умова стосується не тільки участі у процесі, його перебігу, а й добровільності при укладенні угод з відновним результатом.

5) участь у медіації є процесуальним правом, а не обов'язком учасників кримінально-правового конфлікту, що має знайти своє відображення у КПК України. Перебіг відновних процесів повинен бути конфіденційним, а їх результати можуть бути розголошені тільки за згодою сторін або у випадках, передбачених національним законодавством [2]. Слід брати до уваги, що КК України передбачено відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування злочину [1]. Принцип конфіденційності слід обмежити тим, що медіатор зобов'язаний повідомити компетентним органам про готування до злочину або вчинення іншого тяжкого чи особливо тяжкого злочину, якщо йому це стало відомо внаслідок участі у медіації;

б) передбачає нейтральність медіатора [4]. Нейтральність полягає в неупередженій позиції посередника. Він не може відстоювати інтереси жодного з учасників конфлікту, надавати поради щодо вироблення їхньої позиції в ході процедури та прийняття остаточного рішення. Медіатор не виконує функції судді чи арбітра, а тільки допомагає у прийнятті рішення самими сторонами, не нав'язуючи власну точку зору у розв'язанні конфлікту.

Важливо зазначити, що сьогодні всі заходи відновного правосуддя, які відбуваються в Україні, зазвичай ініціюються й утілюються в життя мережею громадських організацій та практично не мають підтримки на державному рівні з точки зору як законодавчого врегулювання, так і будь-якої технічної допомоги. Таким чином, медіація між потерпілим і правопорушником в Україні - це переважно автономний процес, що відбувається поза межами кримінального судочинства завдяки унікальним механізмам співпраці, розробленим через відсутність хоча б якоїсь нормативно-правової бази для медіації в кримінальних провадженнях і введеним у дію угодами про співпрацю, які укладали зацікавлені сторони на місцевому рівні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Аракелян Р. Ф. Впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 331 с.
4. Степанова Г.М., Григорчук Н.П. Сучасна характеристика інституту медіації. Юридичний науковий електронний журнал Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, 2022 №1 с. 292-295

Гудз Василь Михайлович,

здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації щодо України кардинально вплинула на усі процеси, які відбуваються у нашому суспільстві, а отже внесла корективи у порядок здійснення